

พระพุทธรูปบาทบัวบก ในอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท เขตอำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ถ่ายโดย ราชนันท์ นิลวรรณภา

พราหมณ์ทั้งห้าเมื่อราชาพิเสกพระยาจันทบุรีปรีทิตกัเทวะ

๔/๙/๑ บัดนี้ เล่าคินจอรหันตาเจ้าทั้งหลาย อันก่ออุปมุงไว้อุรังคธาตที่ภูกำฟ้าแล้วหัน เมื่อสู่เมืองราชคิห์นั้น มหากัสสปปะเจ้าลึง (หลัง) เห็นสัมมะณ ๓ คน อันมีคองวัตรปัตติปัตติอันดี เจ้าสอนวิปัสสนาภาวนาทัง ๓ คนนี้ได้เป็นภิกขุก็ได้ถึงอรหันตาพร้อมกันชู่ตน

ตน ๑ ชื่อว่า พุทธรักขิตต

ตน ๑ ชื่อว่า ธัมมรักขิตต

ตน ๑ (ชื่อว่า) สังฆรักขิตต (สังฆรักขิตต)

เจ้า ๓ คนนี้ ลุกจากเมืองราชคิห์หัน มาตั้งอยู่หนองกกไ้ที่ภู...¹

“...พระพุทธรักขิตเถระ จึงไปเอา มหารัตนกุมารจากเมืองอินทปัตถา ฝ่ายมหารัตนกุมารนั้น แม่นมหาสุวรรณพิงคารจตุไปเกิด

ต่อไปนี้จะได้อธิบายความที่ว่า คัจฉันติ นระ คัจฉันติ โกเว นระ โกเว เขยโย นระ เขยโย สากัง นระ สากัง โจรัง นระ โจรัง นุเร นระ นุเร แปลว่า มนุษย์ทั้งหลายเหล่าใด ได้ไตร่ตรองถ้อยคำ อันปราศัญแต่บุราณกล่าวไว้ แล้วทำกรรมอันเป็นกุศลต่อไปภายหน้าจะได้พบพระยาธรรม และได้เป็นคนฉลาดหลักแหลม ถ้าเป็นคนฉลาดหลักแหลมอยู่แล้ว เมื่อฟังธรรมคำสั่งสอนของพระยาธรรมเจ้าก็จะได้เป็นคนฉลาดยิ่งขึ้นกว่าเก่า ดังนี้ ฝ่ายอรหันต์ ๓ องค์ คือ พุทธรักขิต ธรรมรักขิต และสังฆรักขิต ซึ่งมาจากเมืองราชคฤห์นั้น ก็ได้มาอยู่ที่หนองกกนั้น พระพุทธรักขิตได้ไปเอามหารัตนกุมาร และจูลรัตนกุมาร สอง...”²

...พี่น้อง ในเมืองอินทปัตถนคร มาบวดีในศาสนา แล้วตั้งอยู่ที่ ๔/๙/๒ (ไก) คมบึงปากของ ฝ่ายดาวัน ออก สั่งสอนวิปัสสนาภาวนา หมิ่นกลางโงง จึงสั่ง หอแกก (หอแจก?)³ จึงว่า หอผา⁴ มาแต่นั้นแล

เจ้าธัมมรักขิตต ไปเอามหาสุวณณปราสาทกุมมานพี่น้อง ในเมืองจูลลณีพรหมทัต มาบวดีในศาสนา แล ตั้งอยู่เวียงจัว ใต้ปาก ห้วยคุดำ⁵ สั่งสอนวิปัสสนาภาวนา หมิ่นกลางโงงสั่งวิหานให้

เจ้าสังฆรักขิตต จึงเอา เจ้าสังขวิไชยยะกุมมานมาบวดีในศาสนาแล ตั้งอยู่ เมืองหล้าหนองทั้งหลาย⁶ สั่งสอนวิปัสสนาภาวนา ทะเลียงพอนม⁷ สั่งวิหานให้อยู่

เจ้าห้าตนนี้ ค้นว่าเฮียนวิปัสสนาภาวนา อ้อม (พ้อม) พ้อมคู้ทั้ง ๓ แล้ว ได้เป็นภิกขุ ก็ได้ถึงอรหันตาทั้งห้า ด้วยลำดับ

¹ ข้อความในใบลานขาดตกไปจึงเทียบเคียงจากข้อมูลเอกสารอ้างอิง ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ (๒๔๘๓) กล่าวว่า ภูหลวง, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) กล่าวว่า ภูหลวง

² ข้อความในใบลานขาดตกไปจึงเทียบเคียงจากข้อมูลเอกสารอ้างอิง ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ในหน้า ๕๕.

³ ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ (๒๔๘๓) กล่าวว่า หอแพ, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) กล่าวว่า หอแก้ว

⁴ ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) กล่าวว่า หอผ้ามัน

⁵ ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) กล่าวว่า คุดำ

⁶ ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ (๒๔๘๓) ว่า เมืองลาหนองคาย, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ว่า เมืองหล้าหนองคาย

⁷ ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ (๒๔๘๓) ว่า น้ำเลียงพอนม, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ว่า เพ็ชรพนม

ตน ๑ ชื่อว่า มหารัตตณเถน

ตน ๑ ชื่อว่า จุลลัตตณเถน

ตน ๑ ชื่อว่า มหาสุวัณณปาสาทเถน

ตน ๑ ชื่อว่า จุลลสุวัณณปาสาทเถน

ตน ๑ ชื่อว่า สั ๔/๑๐/๑ งขวิไชยเถน⁸

คันทว่า เจ้าทั้งห้า เถิงแล้วตั้งเจ้าตนเป็นคู่ทั้ง ๓ จึงเอาลูกติด (ศิษย์) ทั้ง ๕ หนีเมื่อเมืองราชคิห์พุ่นแล

ยามนั้น เถิงเมื่อการระดูหนาว บุรีจันไปจำสืนให้ อัคคีไฟ⁹ เวนข้าวแล้ว อุทิสสน้ำแล้ว จึงนอนอยู่ในปราสาท ขง¹⁰ มุงวอง (ทอง?) พอไก่อ่งนี้ พระยานาคนิมิตเป็นคนนุ่งเคื่องขาวตั้งแต่ก่อน เอาแก้ว ๗ ประການใส่อุปกั คำ ถงแซขาว¹¹ ตัดจัดเท็งปั้น สุปท้าวสุปนาง ถือขันเวียนคู้เข้ามา ให้แก่เจ้าบุรีจันนั้น บีไซคนแมนลวดคำ สุปท้าวสุปนางนั้นแมนเงินแล ผ้าขาวผู้้นั้น จึงว่าเจ้าได้เอาอินทสว่างลงตลอด อันพ่อแม่คือว่าท้าวคำบาง หากได้สำเพาะว่า ให้เป็นเมียพระยาสุमितตวงสาราชากรมรุกชนครพุ่น เอยียวว่า¹² ได้โทดแก่พระยานาคกับเทวดา ผุงติบองนั้น เจ้าบุรีจันเอาถงอันนี้ ไปคารวะพระยาสุमितตวงสาราชาพุ่นเทิน เจ้า ๔/๑๐/๒ (โก) บุรีจัน คีตฮอดดว่า สารู ๆ ดังนี้ พระยานาคให้ คำตัน ๑¹³ แล้ว กับทหนีหันแล

ยามนั้น บุรีจันเข้ามาเมืองแล้ว จึงแต่งเคื่องบัณณากานทุกเอยียง ให้

หมิ่นเจียม (บาง?)

หมิ่นธำ (ท่า) นาใต้

หมิ่นท่านาเหนือ

(หมิ่น) ๒ (สลอง) เมือง

(หมิ่น) เชียง) ชู

(หมิ่น) พันนา

หมิ่นฟุงนี้ ลวดคันทฮอดแล้ว ดั่งนั้นจึงถวายบัณณากานแก้ว ๗ ประการนั้น เมื่อ¹⁴ ถวายพระยาสุमितตวงสาราชากรมรุกชนคร

คันทว่า ได้แก้ว ๗ ประการ แล้ว ปราสาทหลังนี้ ๑ ก็ บุ¹⁵ แผ่นดินออกแล โองหลวงหลัง ๑ สิบ ๙ ห้องแล้ว ด้วยคำประดับแก้ว สวนอุทธิฐาน (อุทยาน) แล ข้าว น้ำ โภชนา สาลี พ้าว (พรวัว) ตาน หวาน ส้ม ก้วย (กล้วย) อ้อย หมากพู ก็เกิดมี แมนพีชชะ ข้าวกล้าก็ระงอกออกมา อันนี้ ก็เป็นอานิสงสผลา อันได้ใส่บาสสัพพัญญูเจ้า (ปางเมื่อ) เป็นพระยาติโคตรบูร วันนั้นแล

8 บางผูกจาร สังขวิเชยข-ผู้ปริวรรต

9 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ว่า ข้าวอัคคีทาน (ข้าวจี)

10 สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น ขง อันหมายถึงสถานที่, หรือ โขง อันหมายถึง คด, โคง, งอ ; ปราสาทโค้งมุงทอง

11 หมายถึง ถุงผ้าเนื้อบางละเอียดสีขาว

12 หมายถึง ยียวว่า, ผีว่า, แม้วา

13 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ (๒๔๘๗) ว่า ๑,๐๐๐ คำถึง, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ว่า พันหนึ่ง

14 หมายถึง ไป, กลับ

15 หมายถึง โผล่ขึ้น

ยามนั้น บ้านเมืองรุ่งเรืองด้วยบุรสมพพาน ก็ลือชาปรากฏไปฮอดท้าวพระยาฮ้อยเอ็ดเมือง มีคำชมชื่นยินดี ดอมคืดไค้เห็นอัน ๑ ก็เป็นอันสงผลลา อันไค้ยินดี อุมบาสพระเจ้าไปส่งวันนั้นแล

...ฝ่ายท้าวพระยาฮ้อยเอ็ดเมืองได้ข่าวเตือนประชาชน และจัดข้าวของพร้อมด้วยราชาธิดาเมืองละองค์บริวารองค์ละ ๕๐๐ และมี ช้าง ม้า พร้อมด้วยควนกำกับทุกตัว แต่ละตัวบรรทุกเต็มไปด้วยเสื้อผ้าเงินคำเป็นเครื่องบรรณาการนำเข้าไปถวาย แล้วพร้อมกันถวายราชาภิเษกพระสุมิตธรรมวงศา ขึ้นเป็นพระยาสุมิตธรรมราชาธิราชเอกราชมรุกขนคร เมื่อเสร็จงานราชาภิเษกแล้ว ท้าวพระยาทั้งหลายก็กลับคืนเมื่อสู่เมืองของตน ๆ

ครั้นถึงฤดูกาลสังกาศสังขารใหม่ พระยาฮ้อยเอ็ดนครจึงได้แต่งให้อามาตย์นำราชสาส์น พร้อมด้วยเครื่องบรรณาการ มีดอกไม้เงินดอกไม้คำ เข้ามาถวายพระยาสุมิตธรรมวงศา เป็นปกติทุก ๆ ปี ครั้งนั้น...¹⁶

พระยาสุมิตดวงสารราชาเจ้า ให้ราชทานแก่ ๔/๑๑/๑ คนใช้บุรีจัน มี หมื่นจ্যান¹⁷ เป็นเค้า คำหมื่น ๑ แล ผ้าเสื้อ ทุกเอื่อง¹⁸ ซู่คนแล้ว ให้คืนคอบก่อนก็มีเห็นแล

กาลตัด (ตัด) นั้น ท้าวพระยา จึงแต่งบัณฑิตกานแลเมื่อ มีนาง¹⁹ แลประริวานห้าฮ้อย ช้างพายสับตัว ช้างพังสับตัว²⁰ ม้าสับตัว ความนายกับคำ เสื้อผ้า คำแสน ๑ เงินแสน ๑ แลเคื่องปัญญาชุกกุกฎ ให้พราหมทั้ง ๕ นำเคื่องฝูงนี้ เมื่อราชาภิเษกบุรีจันลูบลางเห็นแล

ผู้ ๑ ชื่อว่า มังคละพราหม

ผู้ ๑ ชื่อว่า จุลลพราหม

ผู้ ๑ ชื่อว่า เขยยะพราหม

ผู้ ๑ ชื่อว่า สิทธิพราหม

(ผู้ ๑ ชื่อว่า) จิตตวพราหม

ทั้งหลายฝูงนี้ จบ เตยะเพด²¹ ทั้งมวรแล แม่นยามแล้ว จึงให้พ้อม ๔/๑๑/๒ (๓๗) กันขึ้นเมื่อสู่เมือง เจ้าบุรีจัน พราหมทั้งห้าแลนางทั้ง ๒ ก็เมื่อฮอด จอดท่าหอแพ

ยามนั้น หมื่นกลางโฮง จึงให้บอกนันทอารามแลนำเลี้ยงพอนมแล้ว ก็มาพ้อมกันแปง ราชจำนั²² ๒ หลังแลหอขวาง ให้นางทั้ง ๒ อยู่แล แปงไว้หลัง ๑ ให้พราหมทั้งห้าอยู่ ๒ หลัง คนทั้งหลาย จึง ผรากด²³ ว่า หอผาท่าแขก²⁴ มาเท่ากาลบัดนี้แล

16 ข้อความในใบลานขาดตกไปจึงเทียบเคียงจากข้อมูลเอกสารอ้างอิง ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (๒๕๕๓) ในหน้า ๑๐๐-๑๐๑.

17 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า หมื่นจรศ, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า หมื่นเจียมปาง

18 ทุกอย่าง-ผู้ปริวรรต

19 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กล่าวเพิ่มเติมว่า “นอกจากนี้พระองค์ได้จัดหานางงามสองนางไปพระราชทานแก่บุรีจัน นางหนึ่งชื่อสายขาวจุลนี้ ชื่อว่า มังคละคตัญญู นางหนึ่งชื่อว่ามุงกุลทะปารัง (เป็นเชื้อสายชาวราชคฤห์)” หน้า ๑๐๑.

20 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “ช้างพัง ๒๐ เชือก ช้างพลาย ๒๐ เชือก”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “ช้างพลายขาวตัว”

21 ไตรเพท-ผู้ปริวรรต

22 หมายถึง สำนัก-ผู้ปริวรรต

พระยาสุมิตตธัมมิกกราชมรุกขนครเจ้า จึงซ้ำให้ **หมื่นนันทยุดอยาด**²⁵ เมื่อนำพราม บอก **เขตแดน**²⁶ แก่เจ้าบุรีจัน จึงแลให้จัดเดินขุนหมื่นทั้งหลาย อันตบแต่งมาแต่เมืองฮ้อยเอ็ดปักตูนั้น ให้ขึ้นแต่ปากชะดัง (ชะดิง) นั้น เมื่อด้วยลำดับ พ้อม **หมื่นนันทเจียมบาง**²⁷ มีหมื่นหลวงกลางเมือง เป็นเค้า เล่าหมื่นล่ามเมือง **หมื่นประชุมนมเมือง หมื่นพระน้ามสูง หมื่นเชียงสา** ขุนหมื่นทั้งหลายผู้นี้ ก็ขึ้นเมื่อฮอดที่จำนังนาง (?) ๔/๑๒/๑ จึงตั้งทับฮาว หมื่นแก่ ก็มาตั้งอยู่แคมน้ำแต่ **ห้วยคุดำ**²⁸

ยามนั้น ขุนหมื่นทั้งหลายมวร ความเค้าโฮมชุมนุมจกกัน ว่าดังนี้ นางทั้ง ๒ แล เขตแดนเฮา อย่าฟ้าวให้เฮา ถ้า²⁹ ใช้ **พันแก่** เมื่อเล่าข่าวสัญญาให้แจ้ง

ว่าพรามทั้งห้า นำเคื่องมาราชาพิเสก ว่าดังนี้

คั้นว่าเจ้าบุรีจันแต่งมาฮับ จึงให้พรามนำแต่ **เคื่องบัณณากาน เคื่องปัญจรากุกกุญ** เมื่อราชาพิเสกคั้นมา เฮาจึงซ้ำให้เมื่อว่าอาสสยา (อาชญา) ให้นำนางราชทานมา ๒ คนแล จึงให้เซ็น (เขต) แตนบ้านเมืองไว้ ให้ไปฮับเอาเฮาว่าดังนี้เทิน เหตุเจ้าเฮา พระยาสุมิตตธัมม เป็นไทยในชุมพูที่ป เวียน (เทียร) ย่อมนำเอานางมาถวาย ฝ่าว่า เฮาเอานางเมื่อพ้อมบาสเดียว เหมือนตั้งเจ้าเฮาเป็นน้อย เป็นอ่อนแก่บุรีจันแท้

อันนี้ ก็ ๔/๑๒/๒ (ก่า) ให้³⁰ **ราชาพิเสก** แม่นว่าราชาพิเสกก็ไปควรแท้ดีหลีแล ดังนางทั้งสองนี้ ก็เซื่อวงสาใหญ่ ขุนหมื่นทั้งหลายก่อนกันดังนี้ หากมีวิตัก (วิตก) ตาม **ปัญญาอันบ่สองแจ้งในธัมม อันเล็กอันแลบ**³¹ นั้นแลด้วยแท้ พระยาสุมิตตธัมมเจ้า บ่ได้อานัด **แขนว่า**³² มีวิตักดังนั้น ก็บให้พรามนำเมื่อราชาพิเสกแล **เจ้ามีธัมมะจินทา เถิงคองสาทุณะระธัมมะกัตถัญญแล** ในอริยาบุดต **ปริจจาคะทาน** แท้ อันใส่ชื่อนางมาว่า **นางมิงคละกัตถัญญ (มิงคละกัตถัญญ)** นั้น เหตุหลังครตบคร นางผู้ชื่อว่า **มุงคูลทะปะลาละ** นั้นคร ตอบแก้วเพื่อให้ **อับภโยโทต (อภัยโทษ)** อันบุรีจัน ได้เอานางสว่างลงตลอด เป็นเมียนั้นก็มีแล

อัน ๑ เจ้าได้ให้เพื่อเป็นมิงคละ แก่บุรีจันให้ได้ค้ำพุทธศาสนา พายหน้าตาย

ยาม ๔/๑๓/๑ นั้น พันแก่ เมื่อเล่าข่าวแล้วก็คั้นมา เจ้าบุรีจันก็ให้แต่งเฮือไปฮับเอา พรามทั้งหลายจึงนำ **ราชทาน บัณณากานแลเคื่องปัญจรากุกกุญ** นั้นเมื่อถวาย เจ้าบุรีจันอ่านดูแล้ว **เงาะ**³³ ใส่หัว ๓ ที่หั้นแล

23 ปรากฏ-ผู้ปริวรรต

24 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “หอผา ท่าแขก พราหมณ์มา”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “หอผา ท่าแขกพราหมณ์”

25 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “หมื่นนันทะผู้เป็นปราชญ์”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “หมื่นนันทะเจียมบาง”

26 เขตแดน-ผู้ปริวรรต

27 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “หมื่นนันทะกลางโรงผู้เป็นปราชญ์”

28 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “คุดำเหนือ”

29 ถ้า หมายถึง รอ, คอย

30 ในโบราณจาร ไซบ อาจเป็น ไปให้/ให้ไป/ให้ไป? ก็ได้

31 หมายถึง ลึกซึ้ง, ทะเยอียด

32 แก้น หมายถึง ตัดขาด, คับใจ

33 หมายถึง “จบ” -ยกขึ้นใส่หัว

ยามนั้น พรามทั้ง ๕ จึงดูปริสลักษณ์ตาม คำพิเพด³⁴ อันตนได้เขียน จึงรู้ว่าแม่นโพธิสัตอัน ได้ลัทธมาพระยากอร³⁵ แล จึงดูนามโคตร ก็จึงว่าเป็นนกระถูรละพอนาแท้ คั้นว่าพรามหลังเห็นดังนี้แล้ว ก็จึง หดสง³⁶ (โสรจสรง) ซึ่งถามหามังคละ เพื่อจักกราชาพิเสกเจ้าบุรีจัน

“...เมื่อนั้นพรามณ์ทั้งหลาย จึงตกลงกันถวายโสลกโคลงไว้คนละบท มังคละพรามณ์ ผู้แก้กว่า พรามณ์ทั้งหลายจึงกล่าววว่า “บุญมี อรหันตาเจ้า จึงใส่ชื่อว่า อัญชลี เจ้าพราห์เพ็งบารมีถ้วนแล้ว บุรีจันอ้วยล้วยแล จันทนากาแลเทวดาผายไผดลุลากได้นางอินทสว่าง เสวยราชควนแล้ว”

จุลพรามณ์จึงกล่าวโสลกโคลงไว้เป็นปฏิโลมว่า “บุรีจันเจ้า ตนเพียรกระทำนำให้เป็นเหตุ อ้วยล้วย เพราะทำให้เสียเพทร้าย วิบากเก่าปุมหลวง อันบไซโยโส สมภารท่านเรื่อง เกิดบุระบุพชาติเชื่อแม่นักปราชญ์โพธิญาณแท้แล”

ต่อจากนั้นพรามณ์ทั้ง ๕ จึงพากันดูลักษณ์กัลยาของนางอินทสว่างลงรอด ก็เห็นว่า นางนี้ก็ต้อง ลักษณ์ เป็นเมียบุรารณทุติยะแล บุรีจันเจ้าจึงได้เป็นผัว ไชยพรามณ์จึงกล่าวโสลกโคลงว่า นางนารีปัญจกัลยา นามีพราห์พร้อมทั้ง ๔ องค์ ลักกะปาณิทรงธรรมทอดไว้หนะเทวีแต่งในแบบนำ ให้บุรีจันเป็นใหญ่ ให้นางอินทสว่างกระสันหายโทยภัยอันโคกจริงแล

ลิตธิพรามณ์จึงกล่าวปฏิโลมว่า สว่างสวัสดิ นิทะเน่งนอนทรงโคก จักแกลงกาลโยค ให้บุรีจันเป็นใหญ่ อินทากล่าวแจ้ง แสงเพทเหตุแห่งแหวนคำเคื่อง นางบุรีจันสุระมากลั่นเหลือหลายภายหน้าหากจักมี ต่อจากนั้น จิตวัฒน์พรามณ์ จึงจดชื่อบุรีจันอ้วยล้วย และชื่อนางอินทสว่าง มาผสมเข้ากันเป็น ๘ บท ได้ ๒ โสลก อธิบายดังนี้ บุ, รี, อินท, สว่าง เป็น ๔ บท และ บุ, รี, อ้วย, ล้วย เป็น ๔ บท บุรีประกอบแก่นางลุลากได้ทั่ว ระกาน พันโลกลือชาสร้างสมภารมีบ่ห่อนเปล่า อินทสว่างให้บ่ได้คั้นคังเคื่องจิตแล อ้วยล้วยให้คั้นทรัสสะฝูง ชายตายเปล่า ทรงททอดเนื้อบอระบวนสมลายอ้วยอ้วยล้วยเลยลวดได้ลือชาทั่วเมือง สวาทสองเบื่องยอเมือง มอบให้สุจจริงแล

เมื่อนั้นพรามณ์ทั้ง ๕ จึงพิจารณาถึงพระยาสุमितตธรรมวงสาเจ้ากับบุรีจัน เทียบเทียบกันดูจึง กล่าวโสลกว่าเอาแต่ สุ, มิต, ตะ, ธรรม, ๔ ตัว มังคละพรามณ์จึงอ่านให้เป็นโสลกโคลงว่า สุ จงใจสองแจ้ง โพธิญาณ มิตตะโคตรธรรมะสร้างสมภารเสมอฟ้า ตติยชาติเชื้อสืบสาสนาธรรมชาติเป็นองค์ชะไนมา ต่อจากนั้น จุลมังคละพรามณ์จึงกล่าววว่า ธรรมราชาเป็นชาติเชื้อโคดม ตติยะทวัระเทียวสืบสร้าง มีที่บ่ได้ม้าง เมื่อเท่าห้าพันวัสสา ธรรมยังพระเจ้าคองถ้ำเมตไตรลงมา

ไชยะพรามณ์จึงรำเพ็งถึงนางแก้วแล้วจึงกล่าวโสลกโคลงว่า นางนาฏน้อยพราห์พร้อมอัยยาศัย ทรงธรรมเป็นปัจจยตกแต่ง พร้อมให้ทานอันประเสริฐ นางแก้วเกิดเป็นมัทรีเทียม แพบเท่าถึงเขตกำนัรพานจริงแล้ว

จิตวัฒน์พรามณ์ จึงสมชื่อเข้ากันแล้วจึงกล่าวปฏิโลมโคลงว่า สุ, นาง, มิต, เท, เข้ากันเป็น ๔ บท ต วิ, ธรรม, แก้ว เป็น ๔ บท แล้วจึงกล่าวโสลกว่า สุกิตตะสวัสดิในบุร นางคุณค้ำให้ทรงทำการแจก มิตตะยคยั้งขึ้น ทูลถวาย เททอดให้พุทธสังฆ์ชั่วเขต พระบาทให้ทรงทำเท่าสุดชั่วเขตนัรพาน ตบปึงจักให้แกยงัดณหาวิวาจา กรรมทานัง บ่ห่อนเคียดแกใจ ธรรมาให้เป็นอุปปนิโส เถิงเขตแก้วอันให้แล้วเหตุนิพพานจริงแล้ว

เมื่อพรามณ์ทั้ง ๕ กล่าวโสลเสร็จแล้ว จึงถามหาน้ำมั่งคลเพื่อจักนำมาราชาภิเชกบุรีจัน...”³⁷

34 คัมภีร์เพท-ผู้ปริวรรต

35 ลัทธพยากรณ์-ผู้ปริวรรต

36 ในโบราณฉบับนี้ จาร “หด” ทั้งฉบับ ไม่พบว่าจารเป็น “ฮด” แต่อย่างใด

คนทั้งหลาย จึงเอาน้ำสาบ น้ำสระพัง ที่ว่าเป็นมังคละนั้นมา พรามทั้งหลาย ก็บเอาให้หาน้ำมังคละ อันพระยานาคให้ นั้น จึงเอามาว่าดังนี้ คนทั้งหลาย จึงว่าชาติตีส่าง **ท้าวพระยามหากระสัด** นี้ ก็ยอมเอาน้ำแม่ ของ น้ำสาบ น้ำสระพัง ที่เป็นมังคละก็หากแม่นจา ๔/๑๓/๒ (กระ) ฮีด น้ำอันพระยานาคให้ นั้น บ่หอนมีสักเทื่อ แล แม่น้ำใหญ่ทั้งหลายที่ใดก็ดี **หลวงมีนา** อยู่ชู่แห่ง แม่นว่าบให้ก็เอามาหตสงแล

พรามทั้งหลาย จึงว่า อันหตสงเป็นท้าวพระยา ตาม **ประเวณี** กระจุกหลวงสาบนั้น น้ำอันเอามา นี้ บ่ควรร ด้วยแท้ เจ้าบุรีจัน เป็นพุทธรังพัน ได้มาเกิดเป็นพ่อไฮ่พอนา อยากรได้น้ำมังคละ พระยานาคมาหตมาสง เพื่อให้ เสีย **กิ้นควาย**³⁸ เหาให้สิทธิพายหน้า ตามอุปเทศนั้นแล

ชาติพระยาทั้งหลายนี้ ได้เวียนยอมเกิดในชาติยะกระจุก หลวมกระจุกตาย พรามทั้งห้า จึงชักปัญหา ว่า

**ยังมีสระน้ำ อัน ๑ ได้แห่ง ผนตกลองมา น้ำจิง ห่ง³⁹ อยู่ดั่งนั้น ดอกบัวเล่าเกิดในสระอันนั้น
เขตใดจา**

คนทั้งหลายว่า เกิดเหนน้ำหั้นแล

พรามทั้งหลายว่า เกิดเหนน้ำสังจา

คนทั้งหลายว่า น้ำอาไสเถื่อ (เถื่อน?) ตมอาไสซึ่ง ๔/๑๔/๑ น้ำ สังโยก (สังโยค) กับกัน (กลับกัน) แล้ว ดอกบัวจึงเกิดมาหั้นแล

พรามจึงว่า ตมแลน้ำนั้น ยังมีคันทรัสสะปะจา

คนทั้งหลายเล่าว่า น้ำแลตมปมีคันทรัสสะสังแล มีคันทรัสสะนั้น ท่อแต่ดอกบัวหั้นแล

พรามทั้งห้า จึงว่า น้ำนั้นอุปมาดังพ่อแม่ตนนั้น อุปมาดังเจ้าบุรีจัน อันเกิดในกระจุกพ่อไฮ่พอนา นั้นแล ชาติตีสู่ประเสิต เกิดมาในทีใด ก็เสมิ (เสมอ) ดังแก้วหน่วยประเสิต ก็ยังเกิดแต่ (แต่) หีน (หิน) อาชไนย ก็ยังเกิดแต่แม่ ลวา⁴⁰ ก็ยังมี

เมื่อปุคละ อันเกิดในกระจุก ๒ ประกาน คือ ชัตติยกระจุก พราม (กระ) กระจุกแล จักมาแม่นหน่อพุทธรัง กระจุก ชู่ตนก็บมีเลือก ตนก็จิงแม่น เลือกตนก็บแม่นหั้นแล **อันอย่า** (อัญญา?) แจ้งอันแม่นแลบแม่น เพื่อฮู้ในสุด (สูตร) แลนึ่งพายพันเทิน ไปเพื่อหอนว่าแม่นแลชาติตีสู่พรามทั้งหลายนี้เพิงเทื่อ (เชื้อ?) ยังคำพี (คัมภีร์) **นรฤกษณ** (นรลักษณ์) **มหาบุรี** (มหาบุรุษ) อันมีต้นว่า

นาติ ทิมัง นาติ รัสสัง ๔/๑๔/๒ (น) นาติ กัณหัง นาติ โจทาตัง นาติ ฤลึง นาติ กีสัง ดังนี้

อภิบายว่า **บ่สูงพันประหมาน บ่ต่ำพันประหมาน บ่ดำพันประหมาน บ่ผอมพันประหมาน บ่พิพัน
ประหมาน** อันเป็นเค้าลักษณะอัน ๑ ถึง **ลักษณะบด**⁴¹ ต้นก่อนแลฯ

37 ข้อความในใบลานขาดตกไปจึงเทียบเคียงจากข้อมูลเอกสารอ้างอิง ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในหน้า ๑๐๒-๑๐๓.

38 กลิ่นควาย-ผู้ปริวรรต

39 ชัง-ผู้ปริวรรต

40 หมายถึง ม้า,ลา

ผิวว่าจักจาไปให้หมด ก็เป็นอันกว้างขวางยิ่งนักแล ว่าแต่พอเป็นสังเขปไปไม่ดั่งนั้นแล อยาก (ฮู้) แจ้งให้เสี้ยงให้หมดแต่ดั่งนั้น จึงดูในคำพิพินเทิน พรามทั้งหลายนี้ ท่อฮู้แต่มหาปุริสะลักขณะชาติ อันเกิด มาอันเดียว บ่อฮู้ปุละผู้เป็นลักขณะสิ่งนี้แล ได้ กตาทิการกุสละ สิ่งนี้แจ้งลักขณะอันนี้บวร (บ่อน?) บ่อฮู้ดั่งนี้ ท่อเว้นไว้แต่สัพพัญญเจ้าทั้งหลาย จึงตัดสรู้แจ้งฮู้อันแล ในที่นี้เจ้าบุริจันก็ถักในคำพิแก้

วันนั้น จวนค่าเสีย พรามทั้งหลาย มาอนอยู่ใน คันสิงหาน⁴² (?) หั้นพอใ้ฮู้ฮู้นี้ เทวดาตน ๑ ชื่อว่า อินทสิริเจียมบาง ๔/๑๕/๑ นั้น เอา หลาบคำ⁴³ ๒ อัน อันหนึ่งเขียนแล้วมาใส่ไว้ในโถง (ถุง, ย่อม) หมากมั่งคละพรามหั้น คินนั้นพรามทั้งห้า ผินเห็นเทวดาผู้ชายห้าตน นางเทวดาตน ๑ พระยานาค ๙ ตัว มาบอกวา หลาบอันนี้ พรามทั้งหลายปรงราชนะนามเจ้าบุริจันเทิน อยากแจ้งธัมมวงสาโคตรหั้น ฮักสาชั้นธะเจ้าบุริจัน แลเกิดเป็นบ้านเมืองตั้งอยู่หมั้น ดั่งนั้นจึงดูหลาบอันเขียนนั้นเทิน

พรามทั้งหลาย พ้อมกันผินดั่งนี้ คราวฮู้แจ้งชำระแล้ว พรามจึงแก้ต่อกัน แม่นคำคองกันหั้นแล มั่งคละพราม ไชโถงหมาก จึงเห็นหลาบแล้ว แลจากันที่ รหัส⁴⁴ จึงให้ไชยะพรามอ่านดูหลาบว่า

“สิริเจียมบาง ส่างสอง หนองสาม ลำมสี่ สีห้า เทวดาตาสัญญา นวนาคา อินทะสิริ มาตา ประสิทธิ สักกะเทวะ ปิตตา รัตตะนะ เกสิกะตะ อินทะผยอง สั้งชะ สราสนิต ปุตตา มัจจนาริ ภริยา ปุริจันตัสสะ⁴⁵ ชั้น ทะสันตาระ ตัญฐะตะ กายโลหะนาโค ๔/๑๕/๒ (นา) เอกกะจักขุ สัคคินโท จักโก นาคะวินิจเสยโย เสฏฐะเชยยะ นาโค สะหัสสะกะโล สิทธิโกโค คันทัพพะ สิริวะตะโน นาโค รักขติ นัคคะรัง ปุริจันตัสสิระ เตพะระหะติ”

พรามทั้งห้า ดูแล้วฮู้แม่นคำผิน ก็ฮัจจัน (ฮัจจรรย) ว่าเทวดา เอามาให้แก้ แจ้งดั่งนั้นแล้ว ฟ้าว⁴⁶ เมื่อเฝ้า (เฝ้า) บุริจันพ้อมพ้อมกัน ซ้ำดูลักขณะธัมมวงสาโคตร เห็นธัมมทตัวอยู่ในชั้นทะสันตาระ จึงกล่าว ธัมมะวงสาโท (โคตร) แห่งเจ้าบุริจันให้แจ้งแก่คนทั้งหลาย มีท้าวค่าง นางค่าง เป็นค่าง ว่า สีสั่ง มาตะ⁴⁷ หั้นแล

เจ้าบุริจัน เอา ผรยา (ผยา/ปัญญา) อันดีแต่สะนัก (สำนัก) อรหันตาเจ้า ตัมผรยาตน เทวดาประสิทธิสักกะเทวะ จึงเป็นดั่งพ้อฮักสาหั้นแล มีใจอันชาวพ้อง ในกุสละธัมม เทวดาระตะนะเกสิ เป็นพี่ชายฮักสาหั้นแล มีใจกระรุธนามิ ๔/๑๖/๑ ตตาคนแลเทวดาทั้งหลาย อินทผยอง จึงเป็นดั่งสหายฮักสาหั้นแล มีคำอดคำเพียรแท้ เทวดาสราสนิต จึงเป็นดั่งลูกชายฮักสา เพื่อดั่งนั้นแล มีใจมักแจกอวยใจทานัน นางเทวดามัจจนาริ จึงเป็นดั่งเมีย ฮักสาเจ้าบุริจันหั้นแล

41 ลักษณะบท-ผู้ปริวรรต

42 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า หอหลวง

43 หมายถึง สุพรรณบัฏ

44 รหัส-ผู้ปริวรรต

45 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า ปริกฤษทศ

46 หมายถึง ريب, ค่วน

47 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม มีคำบาลี ว่า “สิริมาตา ปิตา ยานัง ธัมโม มาตา เมตะสังชะ มะปัตโต จาโก ชายะ สัตถเตต ปุริจันตัสสะ มันทะเวติ ดั่งนี้ แปลว่า สิลอันเจ้าบุริจันรักษานัน เป็นเหมือนแม่ เทวอินทะสิริจึงได้รักษา...”

พราหมณ์ทั้งห้า เห็น พุทธะครุ รัมมะครุ สังฆะครุ ในสันตนาเจ้าบุรีจัน อันฐุครุแก้วทั้ง ๓ นาคสี่ตัว มีกายะ
โลหะนาค เป็นเค้า จึงมาฮักสาเป็น วิไสยะพิจารณา ดูโหดแลครุเห็นแล

นาคห้าตัวมี เสฎฐะเขยะนาค เป็นเค้า เป็นใหญ่ ฮักสาบ้านเมืองหมั่นแก่น เป็นสี่เมืองเห็นแล ท้าวพระ
ยาดนโตปมีรัมมะ (รัมมะ) หกตัวในสันตนาแล ปฐุครุแก้วทั้ง ๓ แม่นว่าเป็น วงสาเชื้อโคตพอหมั่นพอแสน นั้น
ก็ดี ชื่อว่าหางสาเชื้อคต (โคตร) บได้แล

เหตุพระเจ้าเทศสนาไว้ว่า ๔/๑๖/๒ (นิ) คนทั้งหลายประเสียดแท้ในโลกนี้

มีปัญญา วา ผู้ ๑ คือ ปญญา วา ผู้ ๑ มีบุร ผู้ ๑ มีผยา แท้ ปุคละปัญญา วา เสฎฐะตระรา ปุคละ ๒
คนนี้ พระเจ้าย่องว่ามี ผระยะ (ผยา) ฐุรัมมะ แม่นประเสียดกว่าผู้ผาส (ผู้ปราศจาก) บุรแล ในที่นี้ เจ้าบุรีจันถัก
เสฎฐะตระรา เห็นแล

คนทั้งหลาย ได้ยินพราหมณ์ทั้งห้ากล่าวว่า ลักษณะในตน นอกตน แห่งเจ้าบุรีจันว่า เป็นหน่อพุทธรังกุล
ก็ชมชื่นยินดี ให้เสียงสาธุกานยัง (ยง) นกแล

ยามนั้น พราหมณ์ทั้งห้า จึงให้เชื้อ พ่อเจ้าบุรีจัน ได้อา ไม้เตื่อมาแบ่งเตียง ให้เชื้อเบื่องแม่นางอินทสว่าง
เอา ไม้ตาน (ตาล) มาเฮ็ดลินสง (สรง)

พราหมณ์ทั้งห้าจึงสวาย (สวด) ทิยายตามเพด (เพท) อันจบแล้ว จึงให้ไชยะพราหม เอากันทั้งหลายฝูง
เป็นเชื้อวงสาห้าตัวบางแลเชื้อเบื่องแม่เจ้าบุรีจัน ไปเวียนวัดปดทักขิน (วิญญะปทักขิน) หาน้ำมังคละ

ไชยะพราหม ออกจากเวียงไม้จัน ๔/๑๗/๑ ไป คว่า⁴⁸ ๓ พัน ทั้ง ๓ ด้านจึงกตจิงแก้ว (กงจิตแก้ว) พระ
เจ้า ที่แคมหนองคันแทเสื่อน้ำ จึงหมายไว้ว่าที่นี้ เจติยะประเสียดเมื่อพายหน้าเห็นแล แล้วไชยะพราหมเวียนเกี่ยว
เมื่อไว้ ขวามแม่น้ำของแล้ว เวียนเมื่อขวาขวามคินมา จึงเห็น น้ำลินอันพระยานาค คว่า⁴⁹ ไว้ ๒ ลินนั้น จึง
บูชาสวดทิววยแล

เทวดาทั้ง ๒ จึงบอกชื่อตนว่า ประระสิทธิสั๊กกะโค ระตะนะเกสี ว่าดังนั้น แก่พราหมก็มีแล แล้วไชยะพ
ราหม จึงคินมาบอกแก่พราหมทั้งสี่

ยามนั้น มังคละพราหม สิทธิพราหม ไปเอา น้ำลินคำ เมื่อนอก (เมือง) อันเทวดาตนชื่อว่า ประระสิทธิ
สั๊กกะเทวะ อยู่ฮักสานั้น มาแล้ว จึงราหนาเจ้าบุรีจันนั่งเตียง เอาหอยสังข์ตัวผู้ตักใส่ ลิน⁵⁰ สงราชาพิเสก ปง
ราชนามใส่หลายคำอันเทวดาให้ชื่อว่า พระยาจันทบุรีประระสิทธิสั๊กกะเทวะ นั้นก็มีเห็นแล

จुरพราหม จุตติวะฆนะพราหม ไปเอาน้ำลินคำมา ๔/๑๗/๒ (นิ) ใน (ที่) อันเทวดาตนชื่อว่า ระตะนะเกสี
อยู่ฮักสานั้นมา จึงเอาหอยสังข์ตัวแม่ตักใส่ลิน สงนางอินทสว่างลงตลอด เป็นราชเทวี ปง⁵¹ ราชนาม (อินทส
ว่างรัตนเกสีราชเทวี) ใส่กับพอร (พร) แล หลา⁵²

48 หมายถึง คัน, เสาะหา

49 หมายถึง คู้, เจ็ย

50 หมายถึง ร้า, ซ้อย, หยด

51 หมายถึง ให้

52 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า ให้ปงราชนามตามหลายคำอันพระยาสุมิตธรรมให้แก่บุรีจันนั้นมินามว่า “อินทสว่างรัตนเกสีราชเทวี”

คาถาโสภ (โสภก) อันเทวดานั้น ก็ข้าถวายแก่พระยาจันทบุรี แล้วให้ออกไปจักได้แจ้งในครุแห่งพราหม กับเทวดา จึงสักกระบูชาแลอุทิศ (อุทิศ) น้ำ ส่งบูรไปฮอดเทวดาชู้ตน นาคชู้ตน เป็นปรักกัตตีเห็นแล

ยามนั้น ไชยยะพราหม จึงเล่าแก่พราหมทั้งสี่ว่า ข้าได้เห็น **กงจิตแก้ว**⁵³ พระพุทธเจ้าแห่ง ๑ แล พราหม ทั้งสี่ แจ้งดังนี้แล้วจึงเอากำลังดอมพระยาจันทบุรี ไชยยะพราหมจึงพาไปสู่แคมหนองคันแทเสื่อน้ำ แล้วพ้อมกัน สักกระบูชา **เอาหินมุกสีเหลี่ยมมาสักกลายเล็ก** ว่ามวร (มवल) นี้ พระเจ้าสรุฎิตอยู่ทำนวย **๔/๑๘/๑** ว่า พระยา ตน ๑ ชื่อว่า **สิธัมมาโสภ (ศรีธรรมมาโสภ)** จักก่อ**แสกเจติยะประเสิด** ทั้งห้ามาราชพิเสก เจ้าบุรีจันเป็นพระ ยาเสวยราชบ้านเมืองอันนี้ พระยานาคก่อแสกไว้ที่เพียงหาดชายกลางน้ำเห็น จึงสักหินลายลัก (ลักขณ) ฝังไว้ให้แจ้งว่าดังนี้

พราหมทั้งห้า จึงให้คนทั้งหลาย ขานเอาตำนานนำ ไว้ว่า อย่าให้สร้างเทียง (เวียง) โลมกวมกงจิง (จิต) แก้วที่นี้ เหตุว่าพระเจ้า ได้ไว้**กงจิตแก้ว** ตั้ง**โลมนักคะละสาสสนา**ทั้งมวรแล้ว พราหมทั้งห้าจึงกล่าวว่ **นักคะระ โสภ**⁵⁴ (โสภก) เวียงดังนี้ ไว้มีเสียง **๔ (๑๔) เวียง (?)** แล

เวียงอัน **ส้วย**⁵⁵ ใต้ เป็นฐูปนี้ ชื่อว่า **นักคะละเจติยะคาว (ท่าว)** ส้างพุทธศาสนาฮุ่งเฮืองแล **ห้วท**⁵⁶ เห็นเล่าฮ้ายเสียแก่ **นักปราสบัณฑิต**⁵⁷ เห็นแล

เวียงอันส้วยเหนือดังนี้ ชื่อว่า **นักคะละต่าวพน (พล)** คิน กทำสมคามบ่ลู่ แม่นว่าอยู่ ก็แพ้ผู้ใหญ่เห็น แล

เวียงฐูปนี้ ชื่อว่า **นักคะระชน ๔/๑๘/๒ (นุ)** เห็น (เหม้น) เวียน (เทียร) ย่อมผิดเถียงกัน ฮบ **เส้ว**⁵⁸ บ่ขาด เห็นแล

เวียงเวียงฐูปนี้ ชื่อว่า **นักคะละสวานชะเต็น** อยู่เทียรย่อมจิบหายแล

ว เวียงฐูปนี้ ชื่อว่า **นักคะละอวานเอาเข็น (เข็ญ)** แล

ว เวียงนี้ ชื่อว่า **นักคะละเข็นมาเวียง** สองอันนี้ อยู่เทียรย่อมเป็นพยาบาส (พยาธิ) ใช้หนาว ไซ้คำ สุขแล

ธ เวียงฐูปนี้ ปั้นไปเบื้องใดก็ดี ชื่อว่า **นักคะละตะระสุญ (พาราสุร)** เหตุว่าเป็นฐูปฮอยกงจิตแก้ว พระ ยานาคบ่ครุค้ำ ให้เป็นดงเป็นเหล่า **เป่า**⁵⁹ เสีย ฝิวว่าท่อดั้งเป็นเวียง **เส็ก**⁶⁰ ยังมีไซ

ฮ้อย่าให้ก่อขอบเวียง **๗** อันนี้ ชื่อว่า **นักคะละวินาด (วินาศ)** แล

53 กงจิตแก้ว-ผู้ปริวรรต

54 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “นครเจติยท่าวหนึ่ง นครต่าวพลคินหนึ่ง นครชนเหม้นหนึ่ง นครส่วนชะเต็นหนึ่ง นครอวานเอาเข็ญมา หนึ่ง นครพาราสุรหนึ่ง นครจาคูทูปหนึ่ง นครมรรคาหนึ่ง นครราชทรงศักดิ์หนึ่ง นครอินทาดั้งหนึ่ง นครจักรารุทหนึ่ง นครอุตตโมหนึ่ง นครโสฬสขมพูหนึ่ง” หน้า ๘๘-๘๙.

55 หมายถึง เรือว, แหลม, ลด

56 หมายถึง เริ่มต้น-ผู้ปริวรรต

57 นักปราชญบัณฑิต-ผู้ปริวรรต

58 หมายถึง รบ, รบศึก

59 หมายถึง เป่า

60 หมายถึง สึก

บัดนี้ จักจาเวียงฝู่งนี้ดี มีอุปดังนี้
ธ เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละจาทุทีป** ทุก กีบกำ⁶¹ มาส่งส่วยค่าแล
เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละ...** (มรรคา) พุทธศาสนากิ่งเฮือง ต่างประเทศก็เดินมาสู่สมพพานแล
ว เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละธรงยต (ทรงยศ)** ฮุ่งเฮืองด้วยท้าวพระยา ๔/๑๙/๑ **สุขเสิมดีแล**
วา เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละอินทา** เทวดา พรหม พระยานาค ย่อมฮักสา ซ่อยชู้ตีนักแล
แฉ เวียงอุปนี้ **นัคคะละจักกะวุทธะคร (คุณ)** คนเมืองอยู่ก็มีไชย ไปก็มี **โชค**⁶² บ่ทุกข์โสก อันแล
แฉ เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละอุตตะโมประเสิด** เสนาอามาสราขมนตรี เกิดมามาก ช่าง ม้า ก็
ประเสิด**วุมังคละซู่อันแล**
วะ เวียงอุปนี้ ชื่อว่า **นัคคะละโสรัสสะซุมพู** สิบหกเมืองไทยในทีป ย่อมส่งส่วยไฮแล
เวียง **๗**⁶³ อันนี้ดีซู่อันแล ให้ท้าวพระยาทั้งหลาย มาสั่งฮั่วเวียงดั่งนี้อยู่ ก็มีไชยไปก็มีโชคแล ดั่งเวียง
ฝู่งว่าดีนี้

ผิวา โลมกงจิตแก้วดั่งนั้น ได้ชื่อว่า **นัคคะละวิทะนาสา**

ผิวา โลมกงจิตแก้วฮอยปาหลักขนา ก็ได้ชื่อว่า **นัคคะละต้ปะวินาสะ** แล

ยามนั้น ฝู่งสัปปุริสสะทั้งหลาย มีหมื่นหลวงกลางเมืองเป็นเค้า จึงให้ **พันแก้วเมือง** ทั้นเอาพรามา
พราม ๔/๑๙/๒ (น) ทั้ง ๕ จึงลาพากจากพระยาจันทบุรี คั้นเมืองสู่จอตตนก็มีแล พันแก้วจึ่งให้พระยาจันทบุรีว่า
ราชทานนาง ๒ คนแล จักให้เขตแดนบ้านเมืองไว้ จึงให้ฮับเอาราชทานเทิน
ยามนั้น พระยาจันทบุรี คัดฮอด **พาลมิจสาวิตก**เขาแล้ว ก็แย้มหัว จึงให้พันแก้ว คั้นคอบคนทั้งหลายก่อนก็มี
แล พระยาจันทบุรี บมีหัวใจอัน**หดหย้อ** (หดย่อ) ท่ออยู่ ก็มีหัวใจขึ้นบาน ด้วยราชทานพระยาสุมิตธัมม
เจ้า ให้นั้นจิงกล่าวคาถา อันได้แต่สำนักอรหันตาสืบคำสัพพัญญูเจ้านั้นว่า

สัจจะ ภาณณะ กุ (ช) เขยยัน ทะชา อัปะปะสิ (เปสมิง) ยาจิตโต เอเตหิ ติตติหิ ถาโนหิ (ถาเนหิ) คัจ
เสยยะ เทวานัง สันตike ดั่งนี้

ปุคละ เพื่อกล่าวยังคำ มีสัจจะเที่ยงแท้ ท่านกล่าวฮ้ายก็ดี ปุคละบ่เพิงเคียด ท่านให้ข้าวของน้อยก็ดี
หลายก็ดี เพิงฮับเอา แม่นว่าตัวมีน้อยก็ดี หลายก็ดี ให้เป็นทานแก่ผู้เข้า ๔/๒๐/๑ มาขออดอมตน ๓ ประกานนี้
เทียรยอม ได้**สู่สวั** (สุวรรณค์) เทวโลกแล

ปุคละ กทำบुरให้ทาน ฮักสาสิน (ศีล) ควรรคมฮอบ (เคารพ) ฟังธัมม ควรรยินดี มีคำสัจจแล อดได้จะฮู้
จักครุท่านกทำแก่ตนแลระนีกคิดถึงครุแก้วทั้งมวร ๓ บुरทั้งหลายอันปุคละกทำนั้น สัพพัญญูเจ้าทั้งหลายฮ้อง
ว่าดี มี **อานิสงสะผละฮองไชย** หาที่สุดบ่ได้ แก่ปุคละผู้้นั้น แท้ดีหลีแล

61 กลีบ, ซัน, ทุกส่วน-ผู้ปริวรรต

62 โชค-ผู้ปริวรรต

63 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า มี ๗

(อะ) โกะเรนะ ชิเน โกรัง อะสาธุ (สาทุง) สาธุณา ชิเน มัจจสิริยัง ทาเนนะ ชิเน ลัจเจ นาริกะวาทีนัง
ชิโน (ชิเน) ดังนี้

ผู้บ่มักเคียด (โกต) เทียรย้อมแพ้ผู้เคียด
ผู้เป็นสัปปริสสะ ย่อมแพ้ผู้เป็นอะสัปปริสสะ
ผู้มักให้ทาน ย่อมแพ้ผู้ ถินถี⁶⁴ บให้ทาน
ผู้มีสัจจะ ย่อมแพ้ผู้บ่มีสัจจะแล

ไปฏะฐะ เกสุคะตา วิชชะ ประหัตถะ คะตัง ณะนัง ยะทา (ถา) อิจเส (เจ) (นะ) นัพะกะติ (ลัพะกะติ)
นะสา วิชชะ นะ ตัง ณะนัง⁶⁵

อธิบายว่า **สาตรสิน**⁶⁶ อันเขียนไว้ในพิบ โนไบ ๔/๒๐/๒ (เน) ลาน บได้ขึ้นใจไว้แล (ตั้ง) ข้าวของตนอัน
อยู่ในมือท่าน คือว่าท่านผู้อื่น หาก (เฮาต้อง) กู้ยืมเอาตั้งนั้น บุคละผู้มีประโยชน์ะ จักสายทียายแล จักซื้อ
ขายเมื่อใด ก็บได้ตามใจมักแห่งตน สารทสินแลข้าวของฝูงนั้น ก็บได้ชื่อว่าเป็นของตนแล

พระยาจันทบุรี สมเพ็งถึง**ธัมมบต** (ธรรมบท) คาถาทิ้งหลายฝูงนี้ ในใจแล้ว ก็ให้แต่งราชปราสาท
อันพิจิต ธิจจนาแล้วด้วยแก้ว ตั้งเทิง**เฮือเหล้มยาว** ได้**ชาวเอ็ดวา** พอกคำตีแผ่นนากโดยโคบแคม (แกม?) หัว
ราชสี แล้วจึงสระเต็ดจจขึ้นสู่ปราสาท ไปกับด้วยประริวานอันมาด้วยลำดับ

ยามนั้น เทวดาทิ้งหลาย มีปะริสทธิสั๊กกะเทวดาเป็นเค้า นำไปฮักสาบได้ ไปท้ออินทะสิริเจียมบาง
นางเทวดามัจจนารี จึงนิมิตเป็น **ปาชนาก**⁶⁷ ตัว ๑ **ยาวชาวอา (ห้า?) วา** เกิด (เกล็ด) เป็นคำทิ้งมวร ก่ง
หลังเป็นฮองหนุนเฮือ ๔/๒๑/๑ ชู (ชู) ขึ้นสูงพ่นน้ำ ๓ **สอก**⁶⁸ คนทิ้งหลายเห็นยังเป็นอัจสะจัน อย่างนกลัว **อนุ
พาบ**⁶⁹ กัมขาบแทบปฏิวิ

พระยาจันทบุรี ขึ้นสร้ฐฐิตเทิง**ราชอาส**แล้ว นางมัจจนารีเทวดา กับเป็นนางผู้ ๑ ขึ้นมานั่งอยู่ด้อม
เทวดาทิ้งสี่อันถือดาบด้าแก้ว ฮักสาพระยาจันทบุรีที่สมควร เทวดาสี่ตน คือ ปะริสทธิสั๊กกะเทวะ รัตตะนะเกสี แล
อินทผยอง แล สะราสนิต จิตอันตนางเทวดามัจจนารี ให้บันคนใจนางทั้งสอง เข้ามาถวายบังคมแก่พระยา
บุรีจัน คนทิ้งหลาย ก็ถวายด้วยนำลำดับ

64 หมายถึง ถิน, ตรีชนี่

65 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ กล่าวคำบาลีแตกต่าง ว่า “น ตฺ สิบปี น ตฺ ชน”

66 ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ (ในธรรมนิตินิพนธ์ปกปลา) ว่า ๑) สุตติ ความรู้รอบตัว, ๒) สมุมติ การเข้าใจระเบียบ, ๓) สงฺขยา การ
คำนวณ, ๔) โยคยบุตร ศึกษา, ๕) นิตติ นิติศาสตร์, ๖) วิเสสิก้า พานิชยศาสตร์, ๗) กนุทธพพา วิชาระบำและดนตรี, ๘) คณิก้า วิชาการ
ออกกำลังกาย, ๙) ฐนุพเพธา วิชายิงธนู, ๑๐) ปุราณา โบราณคดี, ๑๑) ติกิจุณา วิชาแพทย์, ๑๒) อิติหาสา กาพย์ตำนานของอินเดีย, ๑๓)
โชติ วิชาดาราศาสตร์, ๑๔) ฆาชา พิชัยสงคราม, ๑๕) เหตุ เหตุศาสตร์ ฐูเหตุผล (บางแห่งเป็น ญนุทธิ = การประพันธ์), ๑๖) เกตุ วิชาพูด,
๑๗) มนุตา วิชามนต์ (บ้างว่า วิชาเสกเป่า), ๑๘) สทททา ไวยากรณ์, -ประภาส สุรเสน. (๒๕๔๐). **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์**. กรุงเทพฯ :
หจก. โรงพิมพ์สุรวัดน์. หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

67 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “ปลาสนาก”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “ปลาฉนาก”

68 สอก-ผู้ปรัวรรต

69 อานุกาพ-ผู้ปรัวรรต

พรามทั้งสี่ ให้หมื่นหลวงกลางเมือง หมื่นล่ามเมือง หมื่นประชุมชุมเมือง เอา**ไม้ฮังตันผู้** มาแปงฮาง
ลินสง

หมื่นกางโฮง น้ำเลี้ยงพอนม เอา**ไม้ฮังตันแม่**แปงเสาสู่ฮางลิน

หมื่นนันทะอาราม หมื่นพระน้ามฮุง เอา**ไม้คูนมาแปงเตียง**

หมื่นเชียงสา เอา**ไม้ยอมาแปงเตียง**ไว้แล้ว

จุลลพราม จึงสวาดทียาย **๔/๒๑/๒ (แวน)** อาคม ไปตามแคมน้ำแม่ของฮอด **ปากบอกรพร**⁷⁰ เห็นมเห
สักขาคทหัน น้ำของเข้าไป **จุ**⁷¹ เขาแล้ว จวบน้ำวังใหญ่อัน ๑ ว่าเป็นมั่งคละ

สัพพารนาค (ปัพพารนาค) นิमितเป็นนุ่งผ้าขาว ออกมาบอกให้ (เอา) น้ำเค็งแปวหั้น แล้วขึ้นเอาพด
(พด) ไม้เทิงกูชื่อนี้แซนาง (น้ำ?) ดีแล ว่าดังนี้แล้วกับหั้น

พรามฮู้ว่า แม่นพระยานาค จึงเอาตามความแล้วขึ้นเอาฟิง (พด) ไม้ จึงเห็นกงจิตแก้วสัพพัญญู ยินดี
เอาหินหมายไว้ ว่าโชติยะจักเกิดมีในพื้นที่แผ่นดิน เหตุอรหันตแลพระยาจันทรบุรีจัน ประจุก่อนแล ว่าดังนี้

พรามจึงดูเห็นคองเมตตาพระเจ้า (พระเนตร) สรวุทธิหั้น ค้อยตกฏูเวียนแหก คินยังแต่**ปากห้วย**
นกยุงคำ ให้พรามกล่าวว่ ฮอยที่จิตแก้วพระพุทเจ้าไว้ที่ภูเวียนหั้น พายหน้าพุทศาสนาปากแม่น้ำของอัน
นี้ จักเฮียงแต่ปากห้วยนกยุงคำนั้นมาได้แล

คนทั้งหลายฝูง ไปดอมได้ **๔/๒๒/๑** ยิน ก็กตเอาคำอัน**ทำนวย**ไว้แล

สิทธิพราม จิตตะวะตะนะพราม สวาดทียายอาคม เมื่อตามแคมน้ำของ เห็นน้ำภูเวียนเป็นมั่งคละ

สวัณณนา นิमितเป็นคนผู้ผ้าขาวออกมาว่า จึงตักเอาน้ำเค็งแปวเพียง **หินเป็ง**⁷² ๒ หน่วยหั้น แล้วขึ้น
เอา **พดไม้**⁷³ เทิงกูเวียน แซน้ำเมื่อเทิน ว่าดังนี้แล้วกับหั้น

พรามทั้ง ๒ ฮู้ว่า แม่นพระยานาค จึงเอาตามความขึ้นเอาพด **ไม้จัก**⁷⁴ ภูเวียนแซน้ำ จึงเห็นฮอยจิต
แก้วสัพพัญญูเจ้า มีค้ายินดี จึงตัด**เกลาบูชา** แปงหอมงไว้หั้นแล จึงคอยดู เห็นคองเนตตาพระเจ้าเบ็งถึกเมือง
ท้าวคำบาง **ทก**⁷⁵ ปะคินยังอยู่ที่หางดอน พรามทั้ง ๒ ว่าพายหน้าพุน เมืองท้าวคำบางจัก**เส้าสุรเสี้ยแล** บ่อน
หางดอน พุทธศาสนาจักเกิดมีพายหน้าแล คนทั้งหลายฝูงไปดอม ได้ยินก็กตเอาคำอันพราม**ทำนวย**นั้นไว้แล

ยามนั้น พรามทั้ง ๒ ลงเฮือลวดมาจากัน **๔/๒๒/๒ (เว)** ว่า เขาทั้งห้า พ้อมกันไปดุงงจิตแก้วพระเจ้า
แคมหนองคั้นแทเสื่อน้ำ วันนั้นก็บพิจารณา ดูคองเนตตาพระเจ้าจักคน แม่นว่าไชยยะพราม ก็หากเห็นก่อนเฮา
ดีหลี เหมือนดั่งบได้เป็นพราม **จบไดยยะเพด** ฮอยว่า ผีเสื่อน้ำหนองแห่งที่นั้น มันกับ **กอม**⁷⁶ เฮา จึงหลง
คำคิดเสี้ยแล ฮาทั้ง ๒ สวาดทียายอาคม ฝาบเสื่อน้ำชูตัวแล้ว จึงไปซ้าดูเทิน เพื่อให้มีคำถวาย **พระยาสุ**
มิตตธัมมวง เจ้าเทิน

70 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “บางพวน”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “บางควน”

71 หมายถึง ถึง, จด, จรด, จ่อ

72 หมายถึง ใหญ่

73 หมายถึง กิ่งไม้

74 หมายถึง ไม้เต็ง

75 ดึงกลับ-ผู้ปริวรรต

76 ครอบ-ผู้ปริวรรต

พราหมทั้งสอง ออกจากเฮือไปสู่ **หนองคันแทเลื้อน้ำ** ตามเพศแล้ว จึงคอยดูเห็นคองเนตตเบื่องตงเวินเพนไก่นัน ฮอยที พระเจ้าไว้จิตแก้ว ฮอยปาหลักขนาหันแล ล่องคินไป จึงพ้อมกันไปไหว้เท็งคองเนตต ทกคินที่**สถานจอต (ศาลจอต)** นางทั้ง ๒ ตาก้าขวาพระเจ้า ฟาดขวามแม่ น้ำเป่ง (เปล่ง) ไปโพนจิกเวียงจัว อว้ายคินยังที่แคมห้วยม้งคละ ๔/๒๓/๑ เหนือโฮงพระยาจันทบุรีหัน

พราหมทั้ง ๒ จึงว่า พายหน้าพุนสาสนาจักตั้งอยู่สูงเฮือง แต่**สถานจอต**นั้น มาซ้อนที่ห้วยม้งคละหันแลแซ่นว่า ตาเบื่องขวาพระเจ้า บ่ฟาดขวามแม่ น้ำทกคิน พุทธสาสนาบ้านเมือง คินไปเถิงควา (คราว) ๒ หมื่นแลคนทั้งหลาย ฟุ่งไปดอมไดยินกี กัด⁷⁷ เอา

พราหมทั้ง ๒ ลงเฮือล่องมาฮอดสถานจอต ก็เมื่อเค้าโฮม จุลลพราหมมาฮอดก่อน จึงท้วงเกล้าว่า เจ้าทั้ง ๒ มีเกล้าอันยาวประเสียดกว่าผู้ข้า ส่วนตั้งผู้ข้าก็สึมคิดเสียแล พราหมทั้งสองจึงว่าสาธุ ๆ ได้บูรแก่เจ้า ส่วนนึ่งเทินจุลลพราหม ยินดีถอดแก้ว**ธัมมโฮง** (ธำมรงค์) ให้คนหน่วยแล

พราหมทั้งห้า ปฏิสัถถานตันเจรจากันแล้ว ให้นางทั้ง ๒ นั่งเตียงแล

เอาน้ำวังใหญ่ภูเขาลวงหดสง นาง**มุงครุทิปาล** เป็นอัครคมะเฮสี (ฝ่ายขวา)

เล่าเอาน้ำภูเวียงหดสง นาง**ม้งคละกัตถัญญ** เป็น ๔/๒๓/๒ (ใน) อัครคมะเฮสีซ้ายก็มีแล

พราหมทั้งห้า เอาขันคำใส่เคื่องการวะแล กับดอมปันเขตแดนให้นางทั้ง ๒ เข้าถวายพระยาจันทบุรีหาดูเบื่องใต้ ให้แต่ปากชะติง เมื่อจุเมืองเหนือแต่เพียงดอยนันทกั้งฮี มาใต้จุเมืองทางนอก แต่เมืองแพ⁷⁸ (แพ?) เน็ง⁷⁹ ไปใต้ปากชะติง เน็งเมืองหนอง เพียงดอยนันทกั้งฮี เป็นปากน้ำ เมืองสุวัณณภูมิมนั้น หากเป็นท้าวคำบาง มาแต่ แคม⁸⁰ จึงมนั้นทั้งมว

ยามนั้น คนทั้งหลาย เห็นพระยาจันทบุรี เหลื่อมไสยินดีดอม**รัสธัม** อันพราหมทั้งห้ากล่าวบอกให้แจ้งว่า หน่อพุทธังกุลนั้นแล

หมื่นหลวงกลางเมือง หมื่นล่ามเมือง (หมื่น) ประชุนุมเมือง หมื่นพระน้ามฮุง หมื่นเชียงสา หมื่นกลางโฮง หมื่นนันทอาฮาม ฟุ่มนี่มีนางแลคน มีประริวานข้างพายตัว ๑ ม้า ๒ ตัว ความนาย (๑) กับคำหมื่นเงินแสน ผ้าเสื้อทุกเยื้องเสม (เสมอ) กันทั้งเมือง มาบาสีฮ้อยโอมนาง ๔/๒๔/๑ นางเลี้ยงพอนมนั้น คันไชยสีด้าแก้วฝักคำสี่ดวง ดาบด้าแก้วหลัก (ฝัก) คำสี่สิบสองดวง ขันคำหน่วย ๑ ขันเงินหน่วย ๑ อันเป็นของเจ้าสังขวิไชยยกุมมาน พามาแต่เมืองฮ้อยเอ็ดปักตู น้ำเลี้ยงพอนมก็เอามาخاب (กราบ) พ้อมบาสีหันแล

พระยาจันทบุรี จึงถามว่าเจ้าสังขุมมานแมนลูกไฟ นี้จา

น้ำเลี้ยงพอนมา เป็นพระยาสุริยวงสาสิทธิเตชธัมมิกกราชาธิราชเอกราสมืองฮ้อยเอ็ดปักตูพุน ผู้ข้าแลขาทั้ง ๒ หมื่นกลางโฮง ฮักสาเจ้ามาแต่น้อย บัดนี้เจ้าออกบวชได้เถิงอรหันตาแล

77 หมายถึง กฏ หมายถึง จด, บันทึก

78 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “เมืองแก”

79 หมายถึง เอน, เอียง

80 หมายถึง โกล้, ซิด

พระยาจันทบุรี ข้าถ้ามดู หมื่นกลางโงง จึงฮับอาสาว่ามีสิน (ศีล) ค้า น้ำเลี้ยงพอนมเฮียนนั้นแท้ก็
ข้าแล ท่อว่าอรหันตาเจ้า ยังผู้้นอกจ้านักหนีมี ๓ ตน ผู้ข้าสร้าง **หอแพขาว**⁸¹ ให้อยู่ โตก (โพน) จิกเวียงจัว ๓
ตน

ผู้ข้าสร้างวิหาร **๔/๒๔/๒ (เนา)** ให้อยู่ อรหันตาเจ้าอยู่ เมืองหล้าหนองทั้งหลาย ๒ ตน แม่นเจ้าสังขวิไชย
ยะเถนตน ๑ ทั้งมวเป็น ๘ ตนกับพ่อกู (กู) แล

พระยาจันทบุรีว่า ข่อยบ่มาฮับงานมีในเขตที่นี้แล ท่อฮู้วะ (ว่า) อรหันตาเจ้าแต่ ๒ ตน อันได้อุป
ถาก (อุปถุฎาก) บุรอันนี้จึงมาค้าชูตี่นึ่ง (นี้) แล

อรหันตาเจ้ายังบ่จา หมื่นกลางโงงแลน้ำเลี้ยงพอนมว่า พ่อกูทั้ง ๓ เอาไปเมืองราชคิห์พุ่น ได้ ๓ วัน
นี้ก็ข้าแล พระยาจันทบุรีว่า เจ้ายังจักคั้นมาบ่จา หมายถึงจักคั้นมาวันรี (ธา) ส่งผู้ข้าทั้ง ๒ ดังนี้

พระยาจันทบุรี มีคำยินดีว่าสาธุ ๆ แลแล้วให้คำแก่ หมื่นกลางโงง น้ำเลี้ยงพอนมแสน ๑ แล้วว่าข่อย
จึงยังอยู่ถ่า (รอ) อรหันตาเจ้าผิวบู่รี (บุญ) มีแท้ หากจักได้ไหวบ่อย่าหันแล

๕/๑/๑ (ผู้ถ้วน ๕ แล) ยามนั้น คนทั้งหลายจากันว่า พระยาจันทบุรีเจ้าได้ราชสี (ศรี) สมบัติผู้นี้ เหตุใด
จา

บางพ่อง ว่าได้ด้วยบุรสมพพานแต่หลัง

บางพ่อง ว่าได้ด้วยบุรแต่หลัง สิ่งว่านั้นเขาบ่เห็น อย่าฟ้าวท่อนว่า พระยาจันทบุรี ได้**ยศศักดิ์** (ยศศักดิ์)
สัมปัตติอันนี้ ด้วยบุรสมพพาน พระยาแห่งเอาให้พรามมาหตสงนี้แล

บางพ่อง ว่าได้ด้วยอันพระยาสุวัณณนาคนแลเทวดาทั้งหลายให้ เป็นเมืองแล้ว พระยาเจ้าเอาจึงมา
ราชาพิเสกเมื่อพายลุนตาย

บางพ่อง ว่าได้ด้วยบุรอันกทำเป็น**ปัจจุบันน** เห็นต่อหน้าพระยานาค จึงให้กวัดจันกับทั้งเทวดาค้า
ชู้
แล

พระยาจันทบุรีได้ยิน จึงออกปากถามว่า เจ้าทั้งหลาย **ปะฏิสัถถานปราไส** (ปฏิสันถารปราศรัย) เชื้อ
อันใด นั้นจา

ผู้ข้าทั้งหลาย จาถึง**บุญสมพพาน**มหาราชเจ้า อันได้เป็นใหญ่ **๕/๑/๒ (ล)** นี้ก็ข้าแล

พระยาจันทบุรีว่า เอกันฟังเนื้อ จึงกล่าวปัญหา อุปปมาให้แจ้งว่า

ยังมี**จิตตาอันนึ่ง** (หนึ่ง) เทวดาหันแลริจนาคนวัดแล้วบรวร มี **พพานตะ**⁸² อัน ๑ ปุคละหากแบ่งไว้
ด้วย **คังลาน**⁸³ เทวดาจึงเอามาจ้ากลางตาอันนั้น ให้เป็นฮูปแลหนังสือชื่อนามท้าวพระยามหากะสัตแล้ว
ปุคละจึงเขียนใบลาน สืบตามคำมกอันนั้นแล จักเป็นสิ่งใดนั้นจา จึงกล่าวคาถาอันตนหากได้สระดับฮับฟัง เอา
แต่สำนักอรหันตาเจ้าเทศสนา สืบคำพระพุทเจ้าว่า

81 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “แพขาว”

82 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “กานตา”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “ก้านตา”

83 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “คลังลาน”, ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า “ก้านลาน”

บุพเพเว สันนิวาเสนะ วา ปะจุป็นนะหิเตนะ วา เอวันตะ ชายะเต เปมิง อุปปะลังวะ ยะถาทะเก
วันนะนะ รักขันติ สีหัง สีโห รักขันติ ะวานานิระ ภัชเช ปาปะเกมิตเต นะภัชเช ปุริสาธัมเม ภัชเชถะ มิถเต
กัลป์ยานะ ะ ๕/๒/๑ เชยยะ ะ ปุริสุตตะเม ดังนี้

อธิบายว่า คำฮักพระยาสุมิตตธัมม มีในพระยาจันทบุรี ด้วยเหตุอันได้อยู่ต่อกันแต่ชาติก่อน จึงมี
คำฮักกันตาย ประทาน ๑ ฮักกันด้วยอันให้เป็นประโยชน์เป็นคุณแก่กัน ในอรรถะภาวะชั้วนี้ เป็นดังดอกอุ
ปะละแล่น้ำมาถึกต้อกัน จึงขึ้นบานเซ็ง (เซ็ง) กันแล

อธิบายถ้วน ๒ ว่า ปาอาไสซึ่งฮักยงราชสี ให้อยู่สวัสสติ ราชสีก็ฮักสายงปาให้ตกหนา ราชาท้าวพระ
ยามหากระสัดต่างประเทศ ใช้มาก็อย่าได้ห้ามให้เข้ามา ตั้งแม่น้ำ **สระหมุด** แล้วแล น้ำน้อยน้ำใหญ่ ทั้งมว
สวน⁸⁴ ฮอดกัน บ่ตันบ่ช่องฮู ให้ไหลเข้ามาทุกวัน ทุกคืน อันนั้นจึงเป็นดังรือ (ธา)

จกอธิบายถ้วน ๓ ว่า ปุคละฝุงเป็นนักปราส บ่ห่อนได้เสบยง**มิตร (มิตร)** ผู้ถ้อย ผู้บาปสักเทื่อ เทียร
ย้อมเสบผู้ ๕/๒/๒ (ครว) มีบุร มีสีน (ศีล) ดังกันแลเป็นชายผู้ประเสียดแท้แล

พระยาจันทบุรี กล่าวดังนี้แล้ว จึง **ฮมเพิง**⁸⁵ คุป็นหาอันพระยาสุมิตตธัมม ให้เอนาง ๒ คนมาแล
ใส่ชื่อแต่เมืองให้**พรากฎ** ผู้ ๑ ชื่อว่า นางมุงคุระปะลาละ นั้นว่า พระยานาคให้แก้ว ๗ ประทานอันประเสียดยงนัก
แล บ่เอาไว้กับตัว ให้นำแก้วมาถวายพระยาสุมิตตธัมมเจ้า อันว่าโงงหลงแลปราสาท สวน**อุทธาน** ที่เกิดมี
ตาย ว่าดังนี้จึงใส่ชื่อนางมาว่า นางมุงคุนทปะลาละแล

ข้าฮมเพิง คุนางผู้ถ้วน ๒ ชื่อว่า นางมคคะละกัตตัญญู นั้นว่า ให้ตอบคุอันได้แก้ว ๗ ประทานนั้น จึง
ได้เป็นใหญ่ในชุมพุกที่ปแล ท้าวพระยาทั้งหลาย จึงนำนางมาถวายตาย ว่าดังนี้จึงใส่ชื่อนางมาว่า นางม (ง) คคะ
ละกัตตัญญู

อันนี้ พระยาสุมิตตธัมมเจ้า เพื่อ**อัสไทยะโทต** (อภัยโทษ) อันได้เอนางอินทสว่างลงลอด เป็นเมียนั้น
พรามทั้งห้า ๕/๓/๑ มาราชพิเสกแลเขตแดนหันแล พระยาจันทบุรีตัดแจ้งป็นหาฝุงนี้ในใจแห่งตนดังนี้ จึงกล่าว
คาถาอันหลัง ให้พรามทั้งห้าได้ยินดังนี้แล้ว อันพรามทั้งห้าเอนางมาพ้อมแลบ่ถวายเมื่อราชพิเสกนั้น จึงคิด
ฮอดหัวใจคนทั้งหลาย มี**หมิ่นหลวงกลางโงง**เป็นเค้า จึงกล่าวคาถาว่า

โกโร ปะละโส อะติมาโน มายา สาถะยยะ อิจสา จุป็นหาถัมโพ สารัมมัง มาโน อะสังมิเชยยะ มัจ
เสริยะโค สัชชะมะโท ปะมะ มุปะปะสะติ ทุปัญญา ทุพพะจะ เสวี อะหิริกัง ทุทธิฐฐิ อัสสะติโค อะนันทิยสัง
วะโร⁸⁶ อัญฐะติโก โอภาสิโก มะหิจเส อะโนตตะมิ⁸⁷ อะขันติ คุระปะโต⁸⁸ อะชิริยา อัญฐิ มะหิตัสสะนัง
อัสสังกะจิริ⁸⁹

84 สวน หมายถึง เดินสวนทางกัน

85 หมายถึง รำพึง

86 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า อินุทริยสาวโร

87 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า โอดุตปุป

88 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า คุรุจตุโต

89 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า อสิกิจ ธิรี

อันว่า พระยาสิมคุรท่านเสีย อัน ๑
มี **มะนะ** มากนัก อันมีมายาอันกั้งไว้ อัน ๑
เคียด เลี้ยว คดในใจ อัน ๕/๓/๒ (สิ) ๑
มักมีริสยา (ริชยา) ตีเตียนท่าน อัน ๑
คั้น **เคียด**⁹⁰ แลหมายหมั้น อัน ๑
ตีเตียนผู้เฝ้า ผู้แก่ มีใจกระด้างแข็งดั่งเสาหิน อัน ๑
ตีเตียน**สะมันณะ พราม** อันมีใจมานะ อัน ๑

ลิปประกาศน⁹¹ นี้ ย่อมมีแก่บุคละผู้อันใช้นักปราส ให้บังเกิดแก่ตนแล คั้นว่าเป็นดั่งนั้น คนทั้งหลายฝูงนี้อันหาמיד (มิตร) แก่ตนบ่ได้แล เทียรย่อมมักกะหนี่ถี่พันประหมาน มัก **ค้ำ**⁹² **ภาวันนา** ท่อมักกามมะคุรแล มัวเมาอยู่สิ้นคำประหมาน หาสติบ่ได้ **หาพรยา** (ผยา/ปัญญา) บ่ได้ สอนก็ยาก เทียรย่อมเสบผู้มีมิดผู้ฮ้าย บ่ฮ้ายแลบاپ อันฮู้ป็นจำคำเจ้าตนแล บ่เชื่อคำสอนสัพพัญญูเจ้า บ่ **สังขอมอินท**⁹³ ตนได้ บ่มักสันโดด (สันโดษ) ในของตน มักมากด้วยสัมปะติ บ่ตีบองออกจากบاپ อันบ่อดใจได้ **บ่อย่า**⁹⁴ ต่อ **คุบาอาจาน**⁹⁵ **หาสังขริยะ** อันชาวในใจบ่ได้ ท่อหลังคูชายผู้ถ้อย ๕/๔/๑ ฮ้าย แล้วไปขุมนุมนักบ่ดอมคนอันนี้ หากเป็นคองปฏิบัติแห่งตนคนพาล **บุถุชนะ**เขาทั้งหลาย จักหลับอยู่บ่ฮู้ตื่นหนีแล

คนทั้งหลายได้ (ยิน) เป็นอัจสะจัน ก็เฮ่งซ้าเหลื่อมใสซึ่งพระยาจันทบุรี ว่าเป็นดั่งตาเหตแลมาสอนหาให้ฮู้ฮ้อยคองแท้แล

คนทั้งหลายจึงพ้อมกันไหวว่า เมื่อเป็นดั่งนั้นบাপจึงมีสิ่งใดก็ซ้าจา

พระยาจันทบุรีกล่าวคาถาว่า

อถละ ประปานิ (กัมมานิ) กะโรนโต นะ พุชชะติเสหิ กัมมะหิ⁹⁶ **ทุเมโท อคคิทะโฆ ตัปะปะติ** ดั่งนี้
อะธิบายว่า บุคละฝูงเป็นไปได้อันเป็นบাপ ก็บ่ตรัสฮู้ยังวิบากแห่งตนว่าเป็นโทษ (โทษ) ได้ คน
ฝูงถ้อย ได้ไปเกิดในนารก แปรไฟหากใหม่เดือดฮ้อน จึงฮู้กัมมะวิบากแห่งตนหันแล

คนทั้งหลายไหวว่า กทำสิ่งใด จึงหายกัมมะวิบากก็ซ้าจา

พระยาจันทบุรีจึงกล่าวคาถาว่า

อัปะมะโท อะมะตัง ปะทัง ปะมาโท มั ๕/๔/๒ (สิ) จจฺโน ปะทัง อัปะมะตตา นา มียันติ เย ปะมัตตา
ยะถา มะตะ สัทโธ สีเลนะ เเชิง สัมปันโน ยะโสโภคะสัมมะปิโต⁹⁷ **ยัง ยัง มะเทสัง อะชะติ**⁹⁸ **ตัตถะ ตัตถะวะ**
พูชิตโต (ติ) ดั่งนี้

90 หมายถึง โกรธ, กริ้ว

91 พบเพียง ๓ ข้อ

92 คร้าน-ผู้ปริวรรต

93 หมายถึง รวมกัน/สำรวม, ระวังอินทริช-ผู้ปริวรรต

94 บ่ข่า หมายถึง ไม่เคารพ

95 คุบาอาจารย์-ผู้ปริวรรต

96 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า กัมเมหิ

97 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า ยโสโภคะสัมปิโต

98 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า กชติ

อะธิปายว่า ปุคละฝูงบ่ **ประหมาส**⁹⁹ หลงลี้มในกุสสละบุรครแก้ว ๓ ประกานนั้น เป็นคองอันได้ยง
นิพพานแล

ปุคละฝูงประหมาสบุรครแก้ว ๓ ประกานนั้น หากเป็นคองแห่งคำตาย

ฝูงบ่ประหมาสนั้น แม่นว่าตายก็ได้ชื่อว่ายงมีชีวิต

ฝูงมีคำประหมาส แม่นมีชีวิตคำ (ก็) ได้ชื่อว่าตาย

ปุคละอันประกอบด้วยสัทธาในแก้ว ๓ ประกานแลอัคสาสิน (ศีล) ดั่งนั้น ข้าวของ เงินคำ ช้างม้า ลูก
เมีย ยดสัก (ยศศักดิ์) ก็บ่เสียแล แม่นว่าปุคละฝูงนั้น จักไปตกประเทศที่ใดก็ดี คนทั้งหลายย่อมบูชาบ่ขาด เป็น
ดั่งฝนอันตกแต่ที่สูง แล้วลงไปสู่น้ำสระหมุดนั้นแล

พระยาจันท ๕/๕/๑ บุรี กล่าวคาถาทิ้งหลายแล้ว จึงแต่งเทียนเหล้มแสน ๒ หมื่น¹⁰⁰ เหล้ม พังคำ (พัน
คำ/พอกคำ) ใส่ดอกไม้ค่านักหมื่น เหล้ม ๑ พังคำ (พันคำ/พอกคำ) ใส่ดอกไม้เงินหนักหมื่น กับทั้งขันเงิน ขัน
คำ ทั้งคันไชสี (ขรรค์ไชยศรี) ด้าแก้วทั้งมว อั้นเป็นของเจ้าสังขวิไชยะกุมมานแต่ก่อนนั้นแล จึงเขียนชื่อตนใส่
เทียนทั้ง ๒ ให้พระยาสุमितตธัมม จึงมีหัวใจอันอ่อนค้อม น้อมมา (น้อมมา) ไป จ้งเอา**ไม้ฮ้างแปงปราสาท**หลัง ๑
ตีแป้นแผ่นเงินเลียงโคบ จึงเอา **ผ้าสาต**¹⁰¹ ปกเท็ง เอาเงินเลียงแปงเป็น**ดอกปุณทริก**สิบดอก ใส่ในปราสาท
อันงามนัก เพื่อบอกข่าวว่า อรหันตาเจ้ามี ๑๐ ตนในเมืองแล จึงเอาคำตีแต่แผ่นเงินลา (เลียง?) จังโกยาว ๓
วา กว้าง ๑ วา ๑ จึงเขียน **สุบแม่ น้ำสระหมุดแลสุบข้าวสุบพระสังฆเจ้าแลสุบอินทา พรหม เทวบุตร เทวดา คน**
ทั้งหลายไต่ขั้วนั้น เพื่อให้แจ้งยังภาวนาแห่งตนได้**ปราถนาโพธิยาน**นั้นแล

พระยาจันทบุรีให้ ๕/๕/๒ (๑) ราชทานแก่พรามทั้งห้าแลหมื่นนั้นนทอาฮาม แล้วจ้งพ้อมกันลาพากจาก¹⁰²
พระยาจันทบุรีคืนมาสู่ที่อยู่แห่งตนก็มีนั้นแล

กล่าวบัน **พรามทั้งห้าเมื่อราชาพิเสกพระยาจันทบุรีปรสิทธิสั๊กทเวะ** ก็แล้วท่อนี้ก่อน

99 ประมาท-ผู้ปริวรรต

100 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “สาฎก”

101 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า “เทียนทองหนักเล่มละ ๑๐๐,๐๐๐ ตำลึง”

102 ลาพราจาก-ผู้ปริวรรต